

PŘÍČINY NEÚSPĚŠNOSTI

Mgr. Kateřina Kubíková, Ph.D.

Konference: DOBRÁ PRAXE

17. – 18. 10. 2018 Plzeň

Konference je financována ze zdrojů EU.

NÁZEV PROJEKTU:
REGISTRAČNÍ ČÍSLO PROJEKTU:
NÁZEV PROJEKTU:
REGISTRAČNÍ ČÍSLO PROJEKTU:

ESF projekt Západočeské univerzity v Plzni
CZ.02.2.69/0.0/0.0/16_015/0002287
Vzděláním k úspěchu bez bariér
CZ.02.3.62/0.0/0.0/16_037/0003942

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Výzkum, vývoj a vzdělávání

PŘÍČINY NEÚSPĚŠNOSTI

Kateřina Kubíková

ÚVODEM...

- John Holt: „Proč děti neprospívají“

„... skutečnou zkouškou inteligence není to, jak moc víme o tom, jak se co dělá, ale jak se zachováme v situacích, kdy nevíme, co dělat (!)“

- *Školní úspěšnost tedy souvisí s životní úspěšností mnohem méně, než se všeobecně soudí.*

ÚSPĚŠNOST VERSUS ÚSPĚŠNOST

- Za **neprospívajícího žáka** se pokládá ten, který z jednoho nebo z několika učebních předmětů soustavně nedosahuje stanovených výsledků v učení.
- Za **neprospívajícího žáka** se pokládá ten, který nedosahuje výsledků přiměřených svým schopnostem.

ÚSPĚCH VERSUS ÚSPĚŠNOST

- úspěch/neúspěch - zážitek související s činností, motivační účinek na další výkony
- úspěšnost/neúspěšnost - komplexnější pojem, má emoční vliv na činnost jedince.

SLOŽKY OVLIVŇUJÍCÍ ŠKOLNÍ ÚSPĚŠNOST

1) **školní zdatnost** - soubor určitých dispozic, které dítěti umožňují plnit požadavky školy

a) vrozená - inteligence, dispozice pro rozvoj dalších schopností

b) získaná - tyto schopnosti se rozvíjejí v průběhu života, ale i pro ně je nutný vrozený základ

c) reálná školní zdatnost - ta, která se v průběhu školní docházky objeví

SLOŽKY OVLIVŇUJÍCÍ ŠKOLNÍ ÚSPĚŠNOST

2) **školní výkonnost** - je vyjádřitelná školními výsledky. **Prospěch** - ukazuje míru školní úspěšnosti

- Pro školní úspěšnost musí mít žák nezbytné předpoklady:
 - kognitivní
 - sociokulturní
 - motivační

TEORIE JAZYKOVÉHO KÓDU

Školní prospěch je často silně ovlivňován jazykovou výbavou žáka. Jazyková výbava však není tolik věcí intelektu jako spíš rodinného prostředí žáka.

Omezený řečový kód vs. rozvinutý řečový kód

- Stupeň rozvoje jazykového kódu je často chybně interpretován jako projev schopností a inteligence.

SYNDROM NEÚSPĚŠNÉHO ŽÁKA

- Strach z neúspěchu, nízká sebedůvěra, omezený jazykový kód, nepovzbuzující rodinné zázemí, – toto vše vytváří riziko, že se žák postupně vzdá veškerých nadějí, že by mohl svou neúspěšnou situaci vylepšit a přestane se snažit.
- Jeho postoj lze vyjádřit větou: "Stejně jsem hloupý, ve škole se můžu akorát zesměšnit, lepší je tam nejít, stejně vždycky všechno dopadne blbě”.
- Tyto představy se odehrávají spíše na úrovni pocitů než myšlenek, které by dítě verbalizovalo (o to víc jej ovlivňují, protože od nich nemá odstup). Takové sebepojetí provází žáka i později na SOU nebo na SŠ.

SYNDROM NEÚSPĚŠNÉHO ŽÁKA

- Utvrzuje se také často v přesvědčení, že si na něj učitel zasedl.
- Na rovině chování se u těchto dětí objevuje snaha o kompenzaci nízkého výkonu úspěchem v jiné oblasti.
- Mezi žákem neúspěšným a učitelem se vytváří často atmosféra nedůvěry. Žák má pocit, že ho učitel podceňuje, že nadržuje jiným, což ho irituje.

VYSOCE NADANÍ VS. PRŮMĚRNÍ A PODPRŮMĚRNÍ – KONCEPCE SMÍŠENÝCH A SEGREGAČNÍCH TŘÍD

Segregační třída

Výhody:

- Pocit spiklenectví – děti se ve třídě s lepšími školními výsledky se lépe stimulují k učení. Cítí se kladně ohodnoceni ze strany učitelů, lépe s nimi též spolupracují.
- Silný tlak na soutěživost, která má do jisté míry stimulační efekt.
- Žáci nestudijní nejsou tolik přehlíženi, pokud jde o tempo vyučování, je jim více přizpůsobováno

NEVÝHODY SEGREGAČNÍCH TŘÍD

- Největší výhody z této koncepce mají především **nejlepší žáci ze třídy nadanějších**.
- Žáci ze třídy méně nadaných ve třídě postrádají někoho, kdo by pro ně byl vzorem a stimuloval je k lepšímu výkonu
- Třída méně nadaných pracuje spokojeně na nízké úrovni, chybí zde soutěživost.
- Téměř neexistují přechody z *nestudijních* tříd do třídy pro nadanější.
- Žáci mohou získat pocit odsunu vlastní osoby na vedlejší kolej.
- Pocit horších perspektivy, co se budoucí profese týče.
- Větší napětí mezi žáky a učiteli, častější konflikty. Ty vedou k méně kvalitní zpětné vazbě (někteří žáci nemají potřebu spolupracovat s učiteli, je to stejně jedno, ať se snažej sami, když jsme ti "blbci").
- Chybí zde tahouni - žáci, kteří jen pouhou interakcí také přispívají k jinému klimatu třídy, např. slovníkem, zájmy dětí v partě, apod.
- Tempo učení bývá často ještě pomalejší než ve třídách smíšených.
- Učitelé často sami touží učit v těch lepších třídách, kde cítí větší pocit vlastní pedagogické úspěšnosti.
- Ve třídách nadanějších dětí učí často učitelé víc ctižádostiví a dynamičtí, ve třídách pro slabší žáky učí častěji učitelé méně průbojní.
- Ve třídách pro nadanější žáky existuje nízký tlak na kooperaci, každý každému je konkurencí.
- Vyšší riziko neurotizace, přetíženosti - výuka je pak nadřazena výchově.
- Zvýšená obava z horšího prospěchu může utlumovat tvořivost a hravost.

Mnoho žáků je ve škole neúspěšných pouze proto, že jsou *intelektuálně pasivní*, že nejsou motivovaní na plné využití své potencionální psychické či mentální kapacity, mají vůči škole nízkou aspirační úroveň, jejich zájmy orientované na školu jsou nedostatečně rozvinuté

Existuje řešení – každé dítě potřebuje hrdinu?

IQ´ISM A PŘEDSTAVA ÚSPĚŠNÉHO/NEÚSPĚŠNÉHO ŽÁKA

- Gaussova křivka stálých, vnitřních předpokladů školního výkonu
- Tradiční inteligenční škály (testy) měří momentální stav a kvantifikují ho, což podává jen chudou informaci o možnostech rozvoje dítěte (tzv. průřezová diagnostika spíše bilancuje jeho minulý vývoj).
- Experimenty prokázaly, že kombinace tradiční diagnostiky a „nácviku“ (instrukce odhalující logiku úloh) pomáhá velké části původně „postižených“ – je chyba v nástroji nebo v přístupu?
- Aktuální výkon není rozhodující – klíčový je potenciál pokroku za dopomoci (zóna nejbližšího vývoje) viz. Vygotskij.

NECHTĚNÉ DŮSLEDKY

- Zakořeněné mínění, že úspěch ve škole je víc záležitost (vrozených) schopností než úsilí, sociálních, kulturních a pedagogických podmínek.
- Více proudový vzdělávací systém s ranou selekcí.
- V zásadě jen MŠ a 1.st ZŠ – společné vzdělávání (stále více i žáci se SVP)
- První selekce v 11 letech (25% pop. ročníku ve velkých městech na víceletá G) + cca 1,8% soukromé školy + alternativní či „rodičovské, komunitní školy
- „Běžná“ ZŠ v mnoha místech škola „zbytková“ – odchody učitelů
- Podle šetření PISA se rozevírají nůžky ve vzdělávacích výsledcích:
 - a) mezi kraji,
 - b) mezi školami (zde výrazně větší než uvnitř škol mezi žáky)

PŘÍČINY NEPROSPĚCHU

- Vyspělost a dobrá úroveň rozumových schopností je jedním ze základních předpokladů pro dobrý školní prospěch, ale není jediným.
- Neprospěch nevzniká zpravidla z jedné příčiny. Výsledky ve škole jsou ovlivněny celou řadou dalších faktorů.

PŘÍČINY NEPROSPĚCHU

- Faktory vnitřní – neprospěch pramenící z osobnostních vlastností žáka.
- Faktory vnější – rodina a rodinné prostředí, škola, osobnost učitele.

FAKTORY VNITŘNÍ

- porucha tělesného vývoje
- tělesný vzrůst, tělesné defekty, anomálie, disproporce
- poškození CNS
- porucha žláz s vnitřní sekrecí – např. vyšší nebo nižší činnost štítné žlázy – působí na schopnost učení
- poruchy učení

FAKTORY VNITŘNÍ

- příčinou je snížená úroveň rozumových schopností
- příčinou jsou vývojové změny - školní nezralost a výkyvy v dospívání
- nerovnoměrné nadání - (sem lze zahrnout i poruchy učení, související s ADD a ADHD)
- sociální vlivy - školní zaostávání
- somatický stav dítěte - postižení
- psychický stav dítěte - dlouhodobějšího charakteru

FAKTORY VNITŘNÍ

- postoje žáků k učení a vzdělání
- negativní osobnostní vlastnosti žáka
- osobní tempo žáka
- citová oblast
- sociální stabilita
- maladjustace
- věkové zvláštnosti
- rozdíly v pohlaví

FAKTORY VNĚJŠÍ

- Škola jako celek.
- Osobnost učitele.
- Rodina.

ŠKOLA JAKO CELEK

- vybavenost školy – útulnost, osvětlení, teplota, lavice, učební pomůcky, zasazení školy do okolního prostředí (hlučnost, zeleň)
- přeplněnost tříd žáky – nad 25 dětí ve třídě
- složení třídy
- permanentní tendence zvyšovat požadavky na žáky

PŘÍČINY NEPROSPĚCHU PODMÍNĚNÉ UČITELOVOU OSOBNOSTÍ

- negativní vztah učitele k žákovi
- didaktické chyby
- pedagogicky netaktní chování učitele
- zanedbávání výchovné složky pedagogického procesu
- Podlehnutí „sebesplňující předpovědi“.

Osobnost učitele má vyšší vliv na neprospěch žáků zejména mladšího školního věku.

PŘÍČINY NEPROSPĚCHU PODMÍNĚNÉ RODINOU

- jaké vlastnosti dítěte rodina formuje
- jaké podmínky k učení poskytuje
- ekonomická situace v rodině
- bytová situace rodiny
- kulturní úroveň rodiny – úroveň vzdělání, postoj ke kultuře, vzdělání

PŘÍČINY NEPROSPĚCHU PODMÍNĚNÉ RODINOU

- struktura rodiny – rodina úplná / chybí rodič, nevlastní rodič → labilní sebehodnocení,
- postavení žáka v rodině – počet sourozenců, pořadí, pohlavní odlišnost od sourozenců,
- více dětí v rodině někdy snižuje kvalitu učení žáka X jedináčci
- rodinná výchova – autoritativní, zanedbaná, rozmazlující,.....→ lhostejnost ke školním povinnostem, labilita, podrážděnost, nevyužití volného času
- špatná spolupráce rodiny a školy

NEJČASTĚJŠÍ CHYBY V PŘÍSTUPU UČITELE K NEPROSPÍVAJÍCÍM ŽÁKŮM

- zanedbávání slabších žáků
- zjednodušený pohled na neprospívání
- bezperspektivní postoj
- Netrpělivost – zvyšuje napětí – snižuje výkon
- snaha odstranit neprospěch zápornou stimulací
- nadměrné zapojování
- nebere zřetel na rodinné prostředí

ZÁSADY PŘI PŘEKONÁVÁNÍ NEPROSPĚCHU

- zjistit příčiny neprospěchu
- nevidět neprospěch žáka izolovaně – nejde pouze o nízké IQ
- neztrácet zdravý pedagogický optimismus
- neusilovat o prospěch žáka za každou cenu
- zaměřit se na pozitivní stránky žáka
- neprospěchu předcházet pomocí různých pedagogických metod a zásahů
- neprospěchu předcházet

PŘESTUP NA VŠ – ÚSPĚCH VS. NEÚSPĚCH

- studium na vysoké škole změní zcela rytmus studentova života a přinese do jeho života nové požadavky a odlišné nároky na styl práce
- Tlak na samostatnost, vnitřní motivaci, výkon a samostudium
- Velká změna nejen v přípravě na zkoušky a stylu výuky, ale zejména v práci s časem.
- Devalvace volného času, činnosti odklánějící pozornost od studia.
- Prokrastinace.

HLADKÝ PŘECHOD NA VŠ

- Osobnostní předpoklady
- Rodinné zázemí (finance)
- Podpora universit a fakult studentům prvních ročníků
- Efektivní kariérové poradenství na středních a základních školách! Pomoci dětem nejen s výběrem školy a profesním zaměřením, ale i je připravit na změnu v učení a vyučování.

PŘÍČINY NEÚSPĚŠNOSTI NA VŠ – HLOUBKOVÝ VÝZKUM V RÁMCI PROJEKTU ZČU

- ZČU hledá hlavní překážky, se kterými se studenti setkávají během prvního roku studia na VŠ a možné potenciální faktory příčin neúspěchu či předčasného ukončení studia.
- Šetření probíhá ve dvou fázích.
 1. Rozhovory se studenty prvních ročníků během LS a studenty druhých ročníků během ZS. Proběhlo celkem 90 rozhovorů. Identifikace hlavních překážek ve studiu a příčin možných neúspěchů či předčasného ukončení studia.
 2. Interpretace dat z rozhovorů. Na základě získaných informací bude během ZS 2018 vytvořen dotazník, který bude distribuován všem studentům ZČU.

PŘÍČINY NEÚSPĚŠNOSTI NA VŠ – HLOUBKOVÝ VÝZKUM V RÁMCI PROJEKTU ZČU

- Šetření má za cíl popsat a analyzovat hlavní důvody předčasného ukončení studia či neúspěšnosti v prvních ročnících na VŠ.
- Na základě získaných informací bude univerzita pracovat na tom, aby se co možná nejvíce eliminovaly dopady na studenty a vytvářená centra podpory pracovala efektivně.

ZÁVĚREM

ZÁVĚREM

